

Anavatan Partisi İle Doğru Yol Partisi'nin Karşılaştırmalı Analizi

The Comparative Analysis of the Motherland Party and the True Path Party

Hüseyin Çavuşoğlu*
DEÜ SBE Tarih bölümü mezunu

Özet

12 Eylül sonrasında 16 Ekim 1981'de bütün siyasi partilerin kapatılmasıyla, Türkiye'de yeni bir döneme girilmiş oldu. 1982 Anayasası ile siyasetçilere 5 ve 10 yıl süreyle siyasi yasaklar getirilmişti. 24 Nisan 1983 günü yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanunu ile siyasi parti kurma çalışmalarının 16 Mayıs 1983'ten itibaren başlayabileceği belirtilmişti. DP-AP çizgisinin devamı olarak, kuruluş çalışmalarını Süleyman Demirel'in yönettiği DYP kurulurken; Ulusu hükümetinde Başbakan Yardımcısı olarak görev alan Turgut Özal liderliğinde ise ANAP siyaset sahnesinde yerini aldı. Çalışmanın amacı, ANAP ile DYP arasındaki benzerlikler ile farklılıkları ortaya koymaktır. Çalışmada, Özal-Demirel karşılaştırmasına, her iki partinin ideolojisine, TOBB ve tarikat-cemaatlerle olan ilişkilerine, taban-tavan sorgulamasına değinilmiştir. İki parti arasındaki benzerlikler ile farklılıkları ortaya koyabilmek için, ağırlıklı olarak milletvekilleriyle yapılan sözlü tarih çalışmasına yer verilmiştir. Bunun yanında, gazete, kitap ve dergi taraması da yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi, Süleyman Demirel, Turgut Özal.

Abstract

After the Turkey coup d'etat, with the closure of all political parties on 16th October 1981, a new period started in Turkey. The Turkish Constitution of 1982 imposed political bans on the politicians for 5 and 10 years. With the Political Parties' Law which inured on 24th April 1983, it was stated that the works to found political parties would start as of 16th May 1983. While the True Path Party, which was the continuation of the Democrat Party and the Justice Party and whose works of establishment were carried out by Süleyman Demirel, was being founded, the Motherland Party went into politics under the leadership of Turgut Özal who was serving as a vice prime minister in the government.

The aim of this study is to show the similarities and the differences between the Motherland Party and the True Path Party. In this study, the comparison between Özal and Demirel, the ideologies of both parties, their relations with the Turkish

---

* Dr. Hüseyin ÇAVUŞOĞLU. DEÜ SBE Tarih bölümü mezunu. huseyindp@yahoo.com

Union of Chambers and Commodity Exchanges and the sects, were mentioned. The verbal historical studies, which were made with the deputies, predominantly took place in this study in order to point out the similarities and the differences between two parties. Besides, the revision of newspapers, books and magazines were also made.

Key words: the Motherland Party, the True Path Party, Süleyman Demirel, Turgut Özal.

1. GİRİŞ

Türkiye’de merkez sağ çizgi Demokrat Parti ile başlar. DP’den sonra merkez sağ çizgide yer alan Adalet Partisi, Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi’nin de DP gibi, siyasi yaşamları boyunca halkın inançlarına, dinine, kültürüne, örf ve adetlerine saygı gösterdikleri görülmektedir. Millet iradesin üstünlüğüne inanan merkez sağdaki partiler, milliyetçi, muhafazakar, demokrat, laik, liberal ve serbest piyasa ekonomisi taraftarı olmuşlardır. Merkez sağ çizginin izlediği yol, liberal ekonomik politikalarla toplumun inanç, değer, hayat biçimlerinin modernleşmeyle birleştirilmesidir. Bu yol, büyük bir ölçüde yeni koşullara uyum sağlayarak devam ettirilmiştir. DP ve diğer merkez sağ partiler bir ölçüye kadar benzer bir siyaset anlayışını izlediler. Öncelikle ekonomik liberalizm, dini hassasiyetler ve milliyetçilikten meydana gelen bir merkez sağ siyaset anlayışı oluştu. (Mert, 2007: 20-36)

12 Eylül sonrasında tüm siyasi partiler kapatıldı ve politikacılara yasaklar getirildi. Siyasi partilerin kurulmasına izin verildikten sonra başlayan siyasi süreçte Turgut Özal liderliğinde kurulan ANAP, merkez sağda yerini aldı. ANAP lideri Turgut Özal, merkez sağ çizgide Adnan Menderes ve Süleyman Demirel’den sonra yerini almıştır. Demokrat Parti ve Adnan Menderes, merkez sağın siyasi bir kültürüdür. Bunun nedeni ise Menderes’in, halkı iktidara taşımasıdır. Merkez sağın liderleri Menderes’in referansından büyük bir oranda yararlanmışlardır. 12 Eylül’den sonra ANAP lideri Turgut Özal’ın izlediği çizgi, Adnan Menderes’in vizyonunu sahiplenme üzerinedir.

ANAP lideri Turgut Özal “*Benim iki gömleğim var, biri bayramlık diğeri idamlık*” (<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=26197> Erişim tarihi 23.05.2008) sözüyle kendisini Menderes ile özdeşleştirmiştir. 23 Haziran 1983’te DP-AP çizgisinin devamı olarak DYP kuruldu. 6 Eylül 1987’de siyasi yasakların kalkmasından sonra Süleyman Demirel DYP’nin genel başkanlığına seçildi. Böylece, Türkiye’de ilk kez siyaset sahnesinde iki büyük merkez sağ parti yer almaktaydı. 1983 seçimlerine giremeyen DYP, merkez sağın lideri olabilmek için iktidar partisi olan ANAP ile mücadele etmiştir.

2. ÖZAL ve DEMİREL KARŞILAŞTIRMASI

Türk siyasi yaşamının en önemli liderlerinden biri olan Süleyman Demirel, Demokrat Parti’nin en başarılı teknokratlarından. Demirel, DSİ Genel Müdürü olarak DP döneminde, Bakanlar Kurulu toplantılarına sık sık çağrılmaktaydı. Demirel’den ülkenin su ve elektrik sorunu hakkında görüşleri alınmaktaydı. Bir

toplantı sonrası Adnan Menderes, bakan arkadaşlarına şunları söylemişti: “*Bu çocuğa dikkat edin, geleceğin Başvekilidir.*” Demirel, 27 Mayıs sonrası Adnan Menderes’in idamı üzerine siyasete atıldı. “*Asker olmasam AP’nin kuruluşunu ben gerçekleştirdim*” diyen Demirel, 1962 yılında yapılan AP I. Büyük Kongresi’nde GİK üyeliğine seçildi ve Teşkilat Başkanlığı’na getirildi. Celal Bayar’ın Kayseri Cezaevi’nden çıktığı 23 Mart 1963 günü AP Genel Merkezi taşlandı. Bu olay sırasında genel merkezde olan Demirel, AP GİK üyeliğinden istifa ederek siyasete ara verdi. 6 Haziran 1964’te AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala’nın ölümü üzerine 27 Kasım 1964’te yapılan AP II. Büyük Kongresi’nde genel başkanlığa adaylığını koydu. (Turgut, 1992: 11-216)

AP II. Büyük Kongresi öncesinde, Kayseri Cezaevinde aralarında DP lideri Celal Bayar ve Bahadır Dülger’in yer aldığı üst düzey DP yetkililerinden oluşan bir grup, kongredeki aday isimlerini dikkate almadan bir parti liderinde ve Başbakan’da olması gereken nitelikleri 19 madde de topladılar. Daha sonra kongredeki adaylara bu maddeleri ölçüt olarak puan verdiler. Bu değerlendirme neticesinde Süleyman Demirel büyük bir farkla birinci oldu. Bu haber AP tabanına gönderilerek Demirel, büyük bir oy farkıyla AP Genel Başkanlığı’na seçilmiş oldu. (Akyol, 1993: 13)

Demirel, AP Genel Başkanı olarak 12 Eylül’e kadar görevini sürdürdü. 12 Eylül sonrası bütün siyasi partiler kapatılmış ve siyasilere 5 ve 10 yıl süreyle siyasi yasaklar getirilmişti. Fakat Demirel, siyasi yasaklı olmasına rağmen AP’nin devamı olarak kurulan Büyük Türkiye Partisi’nin kuruluşunda aktif rol oynamıştı. MGK’nın 79 sayılı kararıyla BTP kapatılmış ve Demirel ve 15 kişi Zincirbozan’a mecburi ikamete gönderilmişti. Demirel, Zincirbozan’da DYP’nin kuruluş çalışmalarını yürütmüştü. (Refaidin Şahin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008; Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008)

Turgut Özal ise 12 Eylül sonrasında Ulusu hükümetinde Başbakan Yardımcısı olarak görev almıştı. Süleyman Demirel, siyasi partilerin kurulmasına izin verildiği dönemde, Turgut Özal’ın BTP’ye girmesini istemişti. Özal ise ayrı bir parti (ANAP) kurmuştu. Böylece, Demirel ile Özal arasındaki yollar ayrılmış oldu. (Donat, 1987: 331-333; Akyol, 1985: 6; Barlas, 1994: 13; Mesut Yılmaz, 1994: 20) Oysa, Süleyman Demirel ile Turgut Özal arasındaki yakınlık çok eskiye dayanmaktaydı. Demirel-Özal arasında “abi-kardeş” ilişkisi bulunmaktaydı. Turgut Özal, Süleyman Demirel’e “ağabey” diye hitap etmekteydi. Turgut Özal’ı 1966’da DPT’nin başına getiren Süleyman Demirel idi. Özal, Demirel sayesinde 1979’da Başbakanlık Müsteşarı olmuştu. (Nahit Menteşe ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007; Altuğ, 1993: 69-76; Kahraman, 2007: 94-96)

İki parti liderini karşılaştığımızda, Demirel’in Özal’a oranla daha ciddi olduğu görülmektedir. Demirel, Özal’a göre devlet işlerini daha ciddiye almıştır. Özal, olaylara bir iş adamı gözüyle bakarken, Demirel ise bir devlet adamı gözünden bakmaktadır. (Cansen, 1989: 4) Demirel, davranış ve konuşmalarında devlet ciddiyetini ön planda tutmuştur. Özal ise devlet ciddiyetiyle bağdaşmayacak görüntüler vermiş, şortla birlikleri denetlediği görülmüştür. (Melih, 1989: 22) Turgut Özal, tutum ve davranışlarıyla eski politikacı tipinin tam tersi bir görünüm sergilemiştir. (Demirtepe, 1991: 11) Seçim otobüsü üstünde şarkı söyleyen, halkla beraber namaz kılan Özal, Başbakanlığında 3 defa hacca gitmişti. (Aykan, 2007:

406) Özal, icraatlarının yanında renkli ve ilginç kişilik yapısıyla Türkiye'nin sosyo-politik yaşamına damgasını vurmuştur. Özal, gerçek değişimi zihinlerde başlatmıştır. (Sarier, 1999: 21) Özal, modern bir dindar, liberal bir Müslüman ve yenilikçi bir muhafazakardı. (Erdoğan, 2000: 246) Her iki siyasetçi de teknokrat kökenli ve kamuoyu için ümit veren liderlerdi. Demirel, AP'nin kuruluşundan 4 yıl sonra AP Genel Başkanı olurken, Özal ise ANAP'ı kendisi kurmuştur. (Akyol, 1988: 7) Son olarak, her iki siyasetçi hakkında şu noktayı belirtebiliriz ki din, her iki liderin hayatında önemli bir yere sahiptir. Süleyman Demirel Nurcu, Turgut Özal ise Nakşibendi çevrelerinde yetişmiş, küçük yaşlardan itibaren bu çevrelerde dini eğitim görmüşlerdir. (Çakır, 1994: 12)

3. ANAP ve DYP İDEOLOJİSİ

DYP, DP-AP çizgisinin devamı olan bir partidir. ANAP ise 1980 sonrasının siyasi boşluğundan yukarıdan inşa edilmiş bir partidir. ANAP'ın kuruluş dönemi güdümlü bir partileşme sürecidir. Böyle güdümlü bir süreç olduğundan ANAP'a halkın ve güçlerin katılımı sınırlı olmuştur. Yoksa tek başına 2 dönem iktidara gelen bir partinin, sonraki 2 dönemde yok olup gitmesi söz konusu olamazdı. Bu, ANAP'ın kitlelere dayanmadığını göstermektedir. (Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007) ANAP 12 Eylül'ün ürünü bir parti olduğu için, hiçbir zaman 12 Eylül'ü eleştirmezken, DYP "demokratikleşme", "sivilleşme" kavramlarıyla 12 Eylül'e sert tenkitlerde bulunmuştur. DYP, DP-AP çizgisini devamı olduğunu belirtirken ve 1946 ruhunu vurgu yaparken, ANAP lideri Turgut Özal ise ANAP'ın 1980 sonrasının yeni partisi olduğunu belirtmekteydi. (Turgut Özal ile yapılan röportaj, *Nokta*, 1986: 22)

DP, AP ve DYP halka dayalı, halk tarafından örgütlenmiş hareketlerdi. DYP ile ANAP arasındaki en önemli fark, ANAP'ın 12 Eylül rejiminin izniyle kurulmasıdır. (Donat, 1995: 10) DYP, ikili disiplinli bir partiydi. DYP örgütüyle özdeşleşen, çalışan ve genel başkanın düşüncelerini önemseyen ama aynen uygulamayan bir partiydi. Fakat ANAP da böyle bir durum söz konusu değildi. Cindoruk'a göre, ANAP, bir Özal partisiydi. (Hüsamettin Cindoruk ile yapılan görüşme, 29 Kasım 2007)

DYP lideri Süleyman Demirel'e göre, ANAP 4 eğilimi savunduğundan demokrat değildi ve milli iradenin üstünlüğüne inanmayan bir partiydi. Demirel'e göre, DYP ile ANAP arasındaki farklar şunlardır: "*Doğru Yol milliyetçi, muhafazakar ve demokrat bir partidir. ANAP değildir. İkinci büyük farklılık kalkınma görüşündedir. ANAP tüccardır. Doğru Yol Türkiye'nin sanayi ve tarımla kalkınabileceğine inanır. ANAP, Türkiye'yi 83'den başlatır. Doğru Yol ise 46 köküne dayanır. ANAP sosyal devletçi değildir. Biz sosyal devletçiyiz.*" (Cılızoğlu, 1988: 238, 239; Güven, tarihsiz: 76-78) ANAP'lı yöneticiler, 4 eğilimin "*Sağın liberal, milliyetçi ve dinci kesimleri ile sosyal demokrasinin bazı uzantılarını temsil ettiğini*" ifade etmişlerdir. (Erol, 1997: 91) ANAP lideri Turgut Özal, 4 eğilimi alırken Japonya'daki iktidar partisinde esinlenmişti. Özal'ın düşüncesi, bütün eğilimleri parti içerisinde toplayarak, muhalefetin parti içinde yapılmasını sağlamaktı. (Ekrem Ceyhan ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007) 4 eğilim, özünde uzlaşmaya dayalı, parti içinde farklı seslerden yana, bölücü değil birleştirici

özellikleri sahipti. ANAP'ın en önemli araçlarından biri olan 4 eğilimle, AP, MHP, MSP ve CHP oylarının ANAP'ta toplanması amaçlanmıştır. (Sakallıoğlu, 1996: 1251)

ANAP ve DYP, 1980 sonrasında merkez sağda yer almışlardır. Merkez sağ partilerin milliyetçi, muhafazakar, demokrat ve liberal bir ideolojiye sahip oldukları görülmektedir. ANAP ve DYP'de bu özellikler görülmektedir. İki parti arasındaki en önemli farklılık, ANAP'ta muhafazakarlığın ayrı bir hizip olarak varolmasıdır. DYP'de de muhafazakar eğilimli kişiler yer almaktaydı. Fakat bu kişiler DYP'de ayrı bir klik olarak, özel bir talep içerisinde değillerdi. Değişik eğilimler sentez haline getirilmişti. ANAP'ın muhafazakar kimliği açısından en önemli güçlüğü, dört farklı siyasal eğilimli yapıya sahip olmasıdır. ANAP'ın siyasi kadrosu yalnızca eski AP değil, MSP ve MHP kökenli kişilerden oluşmaktaydı. Özellikle ANAP, gerçekleştirdiği eğitim politikası ve bürokrasideki kadrolaşmasıyla muhafazakarlığın toplumun bünyesinde artmasına katkı sağlamıştır. (Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007)

ANAP, merkez sağda yer alan ve muhafazakarlığı benimseyen partiler arasında, tüzük ve programında muhafazakarlığı tanımlama çalışmalarına başlayan ilk partidir. Merkez sağdaki diğer partiler, muhafazakarlık yerine milli ve manevi değerler kavramını kullanarak görüşlerini açıkladılar. Turgut Özal'ın 1989'da Cumhurbaşkanı olmasından sonra ANAP'ta Mesut Yılmaz'ın ağırlığı görülmektedir. 4 eğilim Özal sonrasında terkedilmiştir. Turgut Özal'dan sonra ANAP'ın siyasi kimliğinde liberalizm öne çıkmıştır. Bu dönemde, Turgut Özal dönemindeki ANAP'ın muhafazakar ve milliyetçi siyasi kimliğinden ayrılan bir siyaset anlayışı benimsendi. (Safi, 2007: 272-274) ANAP içinde ılımlılar olarak adlandırılan liberaller, selametchiler olarak adlandırılan dindarlar ve hareketçiler olarak adlandırılan milliyetçiler olmak üzere üç grup yer almıştır. (Özder, 2006: 132)

DYP Genel Başkanları Hüsametdin Cindoruk ve Süleyman Demirel döneminde, partinin demokratikleşme söylemi "anti-militarizm" ve "sosyal devlet ve insan unsuru" olmak üzere iki temel boyuttan oluşmaktaydı. Cindoruk ve Demirel döneminin demokratikleşme söyleminin, ANAP'tan ve Tansu Çiller döneminden tam anlamıyla farklı olduğu görülmektedir. Özal ve Çiller de ise demokratikleşme söylemi, sosyal devleti sıfırlayan ve militer yapı ile uyumlu bir birliktelikten oluşmaktaydı. (Sakallıoğlu, 1996: 1258, 1259)

İki partinin seçim dönemlerindeki konuşmalarında dini değerlere önem verdiği görülmektedir. Bu konuşmalarında bazı örneklerle baktığımızda, din konusunda ne kadar hassas oldukları ortaya çıkmaktadır. İki partinin de özellikle seçim kampanyaları döneminde, dini söylem ve motifleri çok sık kullandığı görülmektedir. (Safi, 2007: 201) ANAP'ın milliyetçi ve muhafazakar sembol ve söylemleri, kısa zaman içinde, en iyi kullanan merkez sağ parti olduğu belirtilebilir. (Mert, 2001: 138)

4. ANAP ve DYP'İN TABAN-TAVAN SORGULAMASI

DYP-ANAP arasındaki en önemli farklılardan biri de dayandıkları tabanlardır. DYP ve ANAP'ın Meclis'e girdikleri seçim sonuçları incelendiğinde,

DYP'nin kırsal kesimde, ANAP'ın ise şehirlerde daha güçlü olduğu görülmektedir. DYP oyları tarım sektörünün gelişmiş olduğu illerde yüksek iken; ANAP oyları ise sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün geliştiği illerde daha fazladır. Ersin Kalaycıoğlu'nun "*Türkiye'de Köktenci Sağ Partiler ve Seçmen Tercihleri*" adlı çalışmasına dayanak olan sonuçlarda, DYP kendini alt ya da yoksul gören sosyo ekonomik statüden destek alırken; ANAP ise kendini orta-üst sosyo ekonomik statüde görenlerden destek aldığı görülmektedir. (Tosun, 1999: 243-271; Kalaycıoğlu, 1994: 70-78) Özal ile Demirel'in kozlarını paylaştıkları tek genel seçim 29 Kasım 1987 seçimleridir. 1987 seçim sonuçları da diğer seçim sonuçları gibi ANAP'ın şehirlerde, DYP'nin ise kırsal kesimde güçlü olduğunu göstermektedir. (Ergüder, 1987: 2)

1987, 1991, 1995 ve 1999 seçimlerinde Meclis'e giren DYP ve ANAP milletvekillerinin mesleki kökenlerinin dağılımlarına baktığımızda, en önemli farklılığın, çiftçi oranının ANAP'a göre DYP'de daha fazla olduğudur. Çiftçi oranının diğer partilere kıyasla DYP'de daha fazla olması, partinin geleneksel kırsal tabanı ile ilişkilidir. (Tosun, 1996; 32-34) DYP, 1946'dan bu yana gelen bir felsefenin devamı olan bir partidir. ANAP, 1980 sonrasında bu felsefenin şehirli kesimini, DYP ise aynı felsefenin köylü kesimini elde etmiştir. (Bedrettin Dalan ile yapılan röportaj, 1993: 16) ANAP şehirler partisidir. ANAP, turizmde, ekonomide, kültürde, sanatta gelişmiş olan şehirlere uygun bir politika anlayışını izlemiştir. Bu politikalarından yarar sağlayan toplum kesimleri ANAP'ı desteklemişlerdir. Ayrıca Turgut Özal'ın genel başkanlığı döneminde, ANAP'ta siyasi katılım kanalları özellikle yeni nesillere DYP'den daha fazla açık olmuştur. (Akyol, 1987: 10)

DYP-ANAP arasındaki bu taban farkı, partilerin politikalarına da yansımıştı. 1980-1989 arasında tarım ürünlerinin fiyatı 14 kat, girdi fiyatları da 22 kat artmıştı. Çiftçinin satın alma gücü bu dönemde %40 aşan oranlarda gerilemişti. Çiftçi kesimi ANAP iktidarı döneminde çok zor durumdaydı. Çiftçi, 1974'te Bursa'da yapılan mitingten sonra ilk tepkisini, 7 Eylül 1989 günü Manisa Sultan Camii Meydanı'nda 1000'e yakın traktörün katılımıyla yaptığı mitingte gösterdi. (*Tercüman*, 7 ve 8 Eylül 1989) DYP'nin iktidar olduğu dönemlerde, parti tabanını oluşturan kırsal kesime, çiftçiye, köylüye yönelik destekler sağlanmıştır. DYP'nin bu kesimlere yönelik düşük faizli kredi, gübre ve diğer girdilere sübvansiyon uygulama, destekleme alımları yaptığı görülmektedir. (Yetim, 2000: 71) 1994 yılı için açıklanan taban fiyatları ve alımlar için çiftçiye yaklaşık 100 trilyon lira ayrılmıştı. Buğday'da %114'leri bulan fiyat artışları çiftçiye sevindirmişti. 1995 seçimleri öncesinde gübre sübvansiyonu %30'dan %50'ye çıkartılırken, Ziraat Bankası da 18 trilyon liralık ucuz faizli hayvancılık kredisi vermişti. (*Milliyet*, 10 Eylül 1994 ve *Sabah*, 21 Ekim 1995) "*Kentte ne varsa köyde de olacaktır*" sözü DP-AP-DYP çizgisinin en önemli sloganlarından biriydi. DYP'nin kırsal kesimin sorunlarının çözümüne öncelik vermesi, partinin sloganlarına da yansımıştı. (Dıvarcı, 1996: 48)

Bu noktada, iki partinin ekonomi politikalarına değineceğiz. ANAP, Özal formasyonundan gelen bir yaklaşımla daha çok ekonomi ağırlıklıydı. ANAP, serbest piyasa ekonomisini savunurken, DYP karma ekonomi teziyle gitmiştir. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007) DYP, öncülü AP gibi ithalata

dayanan, daha çok küçük işletmeleri destekleyen bir ekonomi politikasını izlerken, ANAP ise büyük işletmelere, ihracata yönelik global bir ekonomi politikasını benimsemiştir. (Ergil, 1986: 15) DYP'nin ithal ikameci modelinden, ihracata dayalı ekonomi modeline Özal döneminde geçilmiştir. (Yayla, 2005: 587) 1979 yılında ihracat 2.3 milyar dolar iken, 1988'de ANAP iktidarında 11.7 milyar dolara çıkmıştı. Ayrıca 1979'da ihracatın yaklaşık %60'ını tarım ürünleri oluştururken, 1988'de ise bu oran %20'ye düşmüştü. Sanayi ürünlerinin ihracattaki payı %72'nin üstüne çıkmıştı. (Zürcher, 2003: 429) DYP'nin toplumsal tabanını en iyi tanımlayanlardan biri AP ve DYP'nin önemli kurmaylarından İsmet Sezgin'dir. Sezgin'e göre DYP'nin toplumsal tabanı "*Harpte, askerlikte, vergide var olan ama hizmette, eğitimde, sağlıkta olmayan Anadolu'nun kara kuru insanıdır. Bu köylü, esnaf, işçi, küçük tüccar, sokaktaki işsiz, çaresiz insan demektir.*" (İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007)

5. ANAP ve DYP'nin TOBB ile İLİŞKİSİ

Türkiye'de merkez sağ partiler-TOBB ilişkisine baktığımızda, Demokrat Parti ve Adalet Partisi'nin Odalar Birliği'ne hakim oldukları görülmektedir. İsmet Sezgin, 1966 yılında yapılan AP Kongresi'nde Genel Başkan Yardımcılığı'na seçildi. Sezgin, yaklaşan Odalar Birliği seçimleri için illerden gelen delegelerle temasları sonucunda hazırladığı yönetim kurulu listesini Demirel'e sundu. Demirel'in de onayını alan bu liste Odalar Birliği seçimini kazandı. Yalnız Necmettin Erbakan'ın Odalar Birliği Başkanlığı hariç olmak üzere, Mehmet Yazar'ın Odalar Birliği Başkanlığı'na kadar bu gelenek devam etti. Bu durum 1966'dan 1980'ne kadar Odalar Birliği'nde Demirel'in hakimiyetinin bir göstergesidir. Bundan dolayı, AP döneminde TOBB ile iktidar arasında bir anlaşmazlık yaşanmamıştır. (İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007)

Mehmet Yazar, 27 Mayıs 1979'da TOBB Başkanlığı'na Demirel'in desteğiyle seçildi. Mehmet Yazar'ın TOBB Başkanlığı döneminde (27 Mayıs 1979-4 Nisan 1985) Odalar Birliği çok büyük bir aşama kaydetti ve tarafsız bir kuruluş haline geldi. TOBB, ANAP iktidarında eleştirilerinin dozunu artırdı. Özal da bu eleştirilerden rahatsız olmuştu. Demirel'in yanında yetişmiş olan Turgut Özal da Demirel'den gördüğü gelenekle Odalar Birliği'ne hakim olmak istemişti. TOBB'un bir genel kuruluna Turgut Özal 10 bakanla çıkartma yaptı. Yapılan kulisler sonucunda TOBB yönetim kuruluna ANAP'a yakın 2 kişi girdi. Yazar'ın başkanlığı döneminde, Turgut Özal tarafından İhracatçı Sermaye Şirketleri kuruldu. Belli büyük şirketlere ihracatı artırmak için özel teşvikler verildi. Bu konu, Odalar Birliği'nin ANAP ile ilk anlaşmazlığın temelini oluşturmaktadır. Çünkü, verilen bu teşvikler TOBB'daki orta boylu kesimi rahatsız etmişti. (Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 9 Mayıs 2008) Türkiye bir yandan piyasa ekonomisine geçerken diğer yandan da devletin tayin ettiği bir genel sekreterin emrinde çalışan İhracatçı Sermaye Şirketleri kuruldu. Turgut Özal, İhracatçı Sermaye Şirketleri'ni Odalar Birliği'nin gücünün azaltılması için devreye soktu. (Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008)

Yazar sonrasında Yalım Erez'in başkanlığı döneminde Odalar Birliği önemli bir baskı grubu olmuştur. Yalım Erez Yıldırım Akbulut, Mesut Yılmaz,

Süleyman Demirel ve Tansu Çiller'in Başbakanlığı döneminde Odalar Birliği başkanlığı yapmıştır. Erez, Odalar Birliği başkanlığı döneminde “DYP'li” olarak adlandırılmıştır. Erez döneminde, ANAP iktidarına en sert eleştiriler yapıldı. Erez döneminde Odalar Birliği büyük bir ekonomik güce ulaştı. Erez'in başkanlığına kadar Odalar Birliğinin ekonomik gücü sınırlıydı. Üzeyir Avunduk, Hayri Terzioğlu, Ahmet Dallı, Mehmet Yazar, Ersin Faralyalı, Ali Coşkun, Yalım Erez gibi TOBB Başkanları'nın yanı sıra TOBB yönetim kurulu üyeleri, oda başkanları ve mensupları da merkez sağ partilerden siyasete atılmışlardır. (Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008)

1987 genel seçimlerinde, Mehmet Yazar (ANAP) (TOBB Başkanı), Hazım Kutay (ANAP) (Kırkkale Ticaret Odası Meclis Başkanı), Abdullah Cengiz Dağyar (ANAP) (Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı), A. Edip Uğur (ANAP) (Ticaret Odası Başkanlığı), Ali Topçuoğlu (ANAP) (Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri), Sadettin Ağacık (ANAP) (Tosya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı), Kazım Çağlayan (ANAP) (Mucur Ticaret ve Sanayi Odası eski yardımcısı), Mehmet Aydın (ANAP) (Ankara Ticaret Odası eski Genel Sekreteri), Metin Gürdere (ANAP) (Ticaret ve Sanayi Odası Meclis eski Başkanı), Ömer Faruk Macun (ANAP) (Karabük Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı), Ömer Barutçu (DYP) (TOBB Daire Başkanı), Tefik Ertüzün (DYP) (TOBB Daire Başkanı) TBMM'ye girdiler. (*XVIII. Dönem TBMM Albümü*, 1988)

1991 genel seçimlerinde ise Orhan Kilercioğlu (DYP) (TOBB Genel Sekreteri), Bahattin Şeker (DYP) (Ticaret Odası Başkanvekili), Kadri Güçlü (DYP) (Ticaret Odası Başkanı), M. Haluk Müftüler (DYP) (Denizli Ticaret Odası Başkanı), Mehmet Batallı (DYP) (Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı), Mehmet Özkaya (DYP) (Gaziantep Sanayi Odası Meclis üyesi), İsmail Kalkandelen (DYP) (İzmit Ticaret ve Sanayi Odası Meclis üyesi), Mehmet Çebi (DYP) (Samsun Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı) Meclis'e girmişlerdir. (*XIX. Dönem TBMM Albümü*, 1992)

1987 seçimlerinde 10 kişi ANAP'tan, 2 kişi de DYP'den TBMM'ye girerken; 1991 seçimlerinde 8 kişi DYP'den TBMM'ye girmiştir. 1987 seçimleri öncesinde Özal iktidarda ve TOBB Başkanı Özal'a yakınlığıyla bilinen Ali Coşkun'du. Bundan dolayı ANAP'tan TBMM'ye katılım daha fazla olmuştu. 1991 seçimleri öncesinde Özal Cumhurbaşkanı, Demirel ise iktidarın en güçlü adayı ve TOBB Başkanı DYP'ye yakınlığıyla bilinen Yalım Erez'di. Bundan ötürü DYP'den TBMM'ye katılım daha fazla olmuştur.

TOBB ile bağlantısı olup, 1995 ve 1999 genel seçimlerinde, TBMM'ye giren kişilerin isimleri şöyledir: 1995 seçimlerinde Agah Oktay Güner (ANAP) (Ankara Ticaret Odası Genel Sekreteri), Osman Berberoğlu (DYP) (TOBB Yönetim Kurulu Üyesi), Bahattin Şeker (DYP) (Ticaret Odası Başkanvekili), Ali Osman Sönmez (DYP) (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı, Odalar Birliği Konsey Başkanı), M. Haluk Müftüler (DYP) (Denizli Ticaret Odası Başkanı), Hasan Denizkurdu (DYP) (TOBB Yönetim Kurulu Üyesi), (Mehmet Batallı (DYP) (Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı, TOBB Yönetim Kurulu üyesi), Hüseyin Yayla (ANAP) (İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu üyesi), Halil Yıldız (DYP) (Ankara Ticaret Odası İnşaat Mütahhitleri Başkanı),

Refik Aras (ANAP) (İstanbul Ticaret Odası Meclis Başkanı), Ali Coşkun (ANAP) (TOBB Başkanı), Mehmet Sağlam (DYP) (Odalar Birliği Genel Sekreteri), İsmail Kalkandelen (DYP) (İzmit Ticaret ve Sanayi Odası Meclis üyesi), Yalım Erez (DYP) (TOBB Başkanı), Erkan Kemaloğlu (ANAP) (Türkiye Odalar Birliği Personel Müdürü), Hasan Karakaya (DYP) (Uşak Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanvekili), Ömer Barutçu (DYP) (TOBB Daire Başkanı). (XX. Dönem TBMM Albümü, 1996) 1999 seçimlerinde, Agah Oktay Güner (ANAP) (Ankara Ticaret Odası Genel Sekreteri), Hakkı Oğuz Aykut (ANAP) (Ticaret Odası üyesi), Metin Kocabaş (DYP) (Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı), Mehmet Sağlam (DYP) (Odalar Birliği Genel Sekreteri), Ömer Barutçu (DYP) (TOBB Daire Başkanı)(http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.liste21 Erişim tarihi 21.07.2008)

6. ANAP ve DYP'nin TARİKAT-CEMAATLER ile İLİŞKİSİ

Merkez sağ çizginin siyaset anlayışında tarikat gerçeği göz ardı edilemez. Türk siyasi hayatında tarikatlar, 1980 öncesinde AP ve MSP'nin yanında yer aldılar. Nurcular, Süleymancılar ve Nakşiler AP'yi desteklerken, diğer küçük gruplar MSP'nin yanında yer aldılar. (Çetinkaya, 1994: 5) 1980 öncesinde AP'den Süleymancıların lideri Kemal Kaçar, Ali Ak, Hüsnü Yılmaz milletvekiliydiler. Şerafettin Peker ise AP'nin Antalya senatörüyüdü. 1977-1980 AP'den TBMM'de “*din adamı kökenli*” 23 milletvekili ve senatör bulunmaktaydı. DYP milletvekili İsmail Amasyalı, Süleymancıların önde gelen isimlerindedir. (Donat, 1994: 10)

Nurcular, AP çizgisine yakın olmuşlardır. Nurcuların Mehmet Kutlular'ın liderliğindeki Yeni Asya grubu, DP-AP-DYP çizgisini desteklemiştir. En güçlü temsilcisi DYP Manisa milletvekili Rıza Akçalı'dır. Mehmet Kutlular da “*Biz kişilere değil, misyona bağlıyız. Önce Menderes'ti, sonra Demirel oldu, şimdi de Çiller*” sözleriyle desteğini belirtmiştir. (Milliyet, 15 Aralık 1994) Siyasetçilerin tarikatlarla ilişkisi ilk kez ANAP döneminde su yüzüne çıkmıştır. (Demirtepe, 1992: 145) ANAP lideri Turgut Özal, “*Nakşibendiliğin İskenderpaşa cemaatine bağlıydı ve bu cemaatin ilk modern toplumsal örgütlenme girişimlerinden İlim Yayma Vakfı'nın kurucularındandı.*” (Bora, 2005: 593) ANAP'ın kuruluşunda, Korkut Özal'ın girişimleriyle İskenderpaşa Dergahı etkili olmuştu. (Ruşen Çakır-Fehmi Çalmuk, Recep Tayyip Erdoğan Bir Dönüşümün Öyküsü'nden aktaran Özder, 2006: 141)

Süleymancılar ve Nurcular 1980 öncesi AP'ye destek verirlerken, Turgut Özal ile birlikte ANAP'a da yakınlık göstermişlerdir. (Yön, 11 Eylül 1994: 27, 28) 1983 ve 1987 genel seçimlerinde ANAP'ı destekleyen Nurcular, Süleymancılar ve Nakşiler 1990'da DYP'ye yaklaştılar. Fakat Nakşiler, Fethullah Hoca cemaati, Nurcuların bir kolu ve Kadiriler 1991 seçimlerinde ANAP'ı desteklediler. (Çetinkaya, 1994: 7)

7. SONUÇ

27 Mayıs sonrasında DP kitlesi AP'de toplanmıştır. 1964 yılında, AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine yapılan AP II. Büyük Kongresi'nde, genel başkanlığa Süleyman Demirel seçildi. 1965-1971 arası Türk siyasi tarihinin en parlak dönemlerinden biri olmuştur. Demirel liderliğindeki AP, 12 Eylül'e kadar merkez sağda tek başına en güçlü parti olarak yer almıştır. 1982 Anayasa ile siyasetçilere getirilen yasaklarla, siyasetin yeni isimlerle şekillenmesi istenmişti.

1980 sonrasında İngiltere'de Thatcher, Amerika'da Reagan yönetimlerinin yeni sağ politikalarının Türkiye'deki temsilcisi, Turgut Özal liderliğindeki ANAP olmuştur. Bu dönem dünyada neo-liberal politikaların yükseldiği dönemdir. Ülkemizde de neo-liberal ekonomi politikaları siyasete yerleşmişti. 12 Eylül sonrası 16 Ekim 1981'de bütün siyasi partiler kapatılmış, siyasetçilere yasaklar konulmuştu. Yeniden siyasi partilerin kurulduğu dönemde, Süleyman Demirel "*Tapulu arazime gecekondu yaptırman*" diyordu. (Süter, 2004: 32)

Özal tarafından oluşturulan 24 Ocak kararları, ekonomik ve yapısal düzenlemeleri içermekteydi. 24 Ocak kararları, Turgut Özal'a önemli bir prestij kazandırmıştı. Turgut Özal, 24 Ocak kararlarıyla "*Türk ekonomisinin mimarı*" olarak adlandırıldı. (Soysal, 1985: 2135) 1983 seçimlerinde, Turgut Özal liderliğindeki ANAP, AP'lilerin desteğiyle tek başına iktidara geldi. AP'de parti faaliyetlerinde ikinci planda kalanların büyük bir kısmı, düşüncelerine yakın olarak gördükleri ANAP'a katıldılar. ANAP'a katılanların %80'den fazlası AP kökenliydi. (Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008) Siyasi partilerin 1983 seçimlerine katılabilmeleri için, 30 kurucu üyenin 24 Ağustos'a kadar MGK tarafından onaylanması gerekiyordu. DYP, bu şartı yerine getiremediğinden dolayı 6 Kasım 1983 genel seçimlerine katılmadı. MGK ise ANAP, MDP ve HP'nin 6 Kasım 1983 seçimlerine gireceğine karar vermişti.

DYP, askeri rejimi eleştiren ve askeri yönetimle uzlaşmayı reddeden bir politika anlayışı izledi. DYP'nin izlediği bu dengeli ve tutarlı siyaset anlayışı, AP tabanının büyük bir oranda Mart 1989'dan sonra DYP'de toplanmasını sağladı. ANAP, 26 Mart 1989 yerel seçimlerinden 3. parti olarak çıktı. Kasım 1989'da Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle ANAP'ta Özal dönemi sona erdi. ANAP'ta Yıldırım Akbulut'tan sonra Mesut Yılmaz genel başkanlığa geldi.

Turgut Özal, 17 Nisan 1993 günü hayatını kaybetti. 16 Mayıs günü yapılan üçüncü tur oylamada Süleyman Demirel, 244 oyla Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı oldu. Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasından sonra 13 Haziran'da yapılan DYP II. Olağanüstü Kongresi'nde, Tansu Çiller genel başkanlığa seçilmişti. Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığı sonrasında merkez sağın iki önemli partisi DYP ve ANAP'ın liderlerinin birbirlerini siyasetten silmek için izledikleri politikalar, merkez sağda önemli bir gerilemeye neden oldu. Bu gerilemede yolsuzluk, yozlaşma, güvensizlik gibi etkenlerin yanında, ideolojik söylemlerdeki boşluğun etkisi de vardı. Bu ideolojideki boşluğu 1980'lerden beri yükselen İslamcılık doldurdu.

1990'larda İslamcılığın politik alanda güçlenmesi, merkez sağ söylemin önemli yapı taşlarından biri olan muhafazakar söylemi de etkiledi. İslamcılığın

güçlenmesi karşısında, liberal din politikası terk edildi ve muhafazakarlık alanında belirlenen din politikası daha öne çıktı. (Mert, 2007: 82) ANAP ve DYP arasında 1997 yılına kadar siyasi bakış bakımından belirgin bir fark yoktu. 28 Şubat'tan sonra DYP, merkez sağın mevcut sisteme karşı tutumunu sergilerken, ANAP ise söylemini birlik ve beraberlik çerçevesinde, 12 Eylül'den sonraki söylemine benzer bir söylem etrafında oluşturdu. Koalisyon hükümetlerinde DYP ve ANAP'ın yolsuzluk dosyaları ile birbirini yıpratması, milli görüş çizgisinin merkeze oturmasına neden olmuştu. DYP, DP-AP çizgisinin devamı olan bir partidir. ANAP lideri Turgut Özal ise ANAP'ın 1980 sonrasında yeni partisi olduğunu belirtmekteydi. ANAP söyleminin temelini, askeri yönetimin gerekçesi olan “ülkeyi anarşiden kurtarmak” vurgusu oluşturmuştu. (Mert, 2007: 54, 55)

DYP, öncülü AP gibi ithalata dayanan, daha çok küçük işletmeleri destekleyen bir ekonomi politikasını izlerken, ANAP ise büyük işletmelere, ihracata yönelik global bir ekonomi politikasını benimsemiştir. İki parti arasındaki belirtilebilecek farklılıklardan biri de partilerin burjuvaziye bakış açılarıyla ilgilidir. DYP, burjuvazinin devlet kontrolünde kalması, burjuvazinin devlet tarafından güçlendirilmesi görüşündedir. ANAP ise devletin küçültülmesi görüşündedir ve ANAP iktidarı döneminde burjuvazinin devletten belli bir oranda koptuğu, özerkleştiği görülmektedir. (Kahraman, 1995: 220)

İki parti arasındaki en önemli farklılık, ANAP'ta muhafazakarlığın ayrı bir hizip olarak varolmasıdır. DYP-ANAP arasındaki diğer önemli bir fark ise dayandıkları tabanlardır. DYP ve ANAP'ın Meclis'e girdikleri seçim sonuçları incelendiğinde, DYP'nin kırsal kesimde, ANAP'ın ise şehirlerde daha güçlü olduğu görülmektedir. DYP oyları, tarım sektörünün gelişmiş olduğu illerde yüksek iken; ANAP oyları ise sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün geliştiği illerde daha fazladır.

ANAP şehirlerde, DYP ise kırsal kesimde destek bulmuşlardır. ANAP'ın “şehirlerin partisi” olarak adlandırılmasının en önemli sebebi, ANAP'ın merkez sağ söylemde yaptığı değişikliktir. “Ezilenlerin, mağdurların sesi” gibi klasik merkez sağ söylemi yerine ANAP, güçlülerin, zenginlerin partisi görüntüsü verdiği görülmektedir. Özal'ın meşhur olan “Ben zengini severim” sözü de bu çerçevede değerlendirilebilir. (Mert, 2007: 88)

KAYNAKLAR

Röportajlar

- Ekrem Ceyhun ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007.
- Hasan Korkmazcan ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007.
- Hüsametdin Cindoruk ile yapılan görüşme, 29 Kasım 2007.
- İsmet Sezgin ile yapılan görüşme, 23 Mayıs 2007.
- Mehmet Dülger ile yapılan görüşme, 17 Nisan 2008.
- Mehmet Yazar ile yapılan görüşme, 18 Aralık 2007 ve 9 Mayıs 2008.
- Nahit Menteşe ile yapılan görüşme, 17 Aralık 2007.
- Refaidin Şahin ile yapılan görüşme, 15 Nisan 2008.

Rıfat Serdaroğlu ile yapılan görüşme, 3 Nisan 2008.

Yalım Erez ile yapılan görüşme, 2 Haziran 2008.

Kitaplar ve makaleler

Akyol, T. (1985), Objektif “Demirel ve Özal”, *Tercüman*, 7 Eylül 1985, 6.

Akyol, T. (1987), “ANAP ve DYP”, *Tercüman*, 24 Temmuz 1987, 10.

Akyol, T. (1988), “Sağın Kalın Çizgileri AP ve Sonrası”, *Tercüman*, (Yazı Dizisi: 13-16 Şubat 1988), 7.

Akyol, T. (1993), Objektif “Çağlar’dan Sonra”, *Milliyet*, 24 Mayıs 1993, 13.

Altuğ, K. (1993), *Demokrasinin Yaralı Yılları*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Aykan, C. (2007), *Demokratik Süreç ve Anılar (1946-2000)*, Grafiker Yayıncılık, Ankara.

Barlas, M. (1994), “Turgut Özal’ın Anıları”, *Sabah*, 5 Temmuz 1994, 13.

Bedrettin Dalan ile yapılan röportaj. (1993), *Nokta*, 23-29 Mayıs 1993, 22, 16.

Bora, T. (2005), “Turgut Özal”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Liberalizm*, Cilt: 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 593.

Cansen, E. (1989), Oyunun Kuralı “Demirel ve Özal”, *Hürriyet*, 4 Haziran 1989, 4.

Cılızoğlu, T. (1988), *Zincirbozan’dan Bu Güne Demokrasi Mücadelesinde Demirel*, Matay basım, İstanbul.

Çakır, R. (1994), “Çiller Takkiye mi Yapıyor?”, *Milliyet*, 12 Aralık 1994, 12.

Çetinkaya, H. (1994), Politika Günlüğü “Tarikat Çemberi”, *Cumhuriyet*, 5 Ocak 1994, 5.

Çetinkaya, H. (1994), Politika Günlüğü “DYP ve Fethullah Hoca”, *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1994, 7.

Demirtepe, Ü. (1991), “Politikacılarımızın Röntgeni”, *Milliyet*, 22 Ekim 1991, (Yazı Dizisi: 19-26 Ekim 1991), 11.

Demirtepe, Ü. (1992), *Frak’tan T-Shirt’e*, Yılmaz Yayınları, İstanbul.

Dıvarcı, İ. (1996), *Türkiye’de Siyasi Parti İdeolojisi ve Sosyal Köken İlişkileri (DYP Örnek Olayı Üzerine Bir İnceleme)*, Selçuk Üniversitesi S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Donat, Y. (1987), *Özal’lı Yıllar 1983-1987*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Donat, Y. (1994), “Din ve Siyaset”, *Milliyet*, 14 Aralık 1994, 10.

Donat, Y. (1995), Vitrin “Cindoruk: Ben Olsaydım”, *Milliyet*, 22 Şubat 1995, 10.

Erdoğan, M. (2000), *Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji*, Liberte Yayınları: 3, Ankara.

Ergil, D. (1986), “DYP’nin Seçim Şansı ANAP’ın Başarısına Bağlı”, *Yankı*, 23-29 Haziran 1986, 795, 15.

Ergüder, Ü. (1987), “Siyaset Sosyolojisi Bakımından Seçim Analizi”, *Tercüman*, (Yazı Dizisi: 5-12 Aralık 1987) 9 Aralık 1987, 2.

Erol, H. (1997), *Türk Siyasal Partilerinde Örgütlenme ve Liderler Oligarşisi*, DEÜ S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Güven, T.Y. (tarihsiz), *Demirel’li Yıllar Demokrasi Mahzeninden Atatürk’ün Mekanına (1987-1993)*, Sistem Ofset, Ankara.

Kahraman, H. B. (1995), *Sağ Türkiye ve Partileri*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

- Kahraman, H. B. (2007), *Türk Sağı ve AKP*, Agora kitaplığı, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. (1994), “Türkiye’de Köktenci Sağ Partiler ve Seçmen Tercihleri”, *Toplum ve Ekonomi*, S: 7, Ekim 1994, 70-78.
- Melih, H. (1989), “Şahsi Tutumlarında ve Devlet İdaresinde Demirel-Özal Karşılaştırması”, *Doğru Söz*, Temmuz 1989, Yıl: 14, 161, 22.
- Mert, N. (2001), “Türkiye’de Sağ Siyaset: Nereden Nereye”, *Birikim*, Sayı: 152, 153, Aralık 2001-Ocak 2002, 138.
- Mert, N. (2007), *Merkez Sağın Kısa Tarihi*, Selis Kitaplar, İstanbul.
- “Mesut Yılmaz Anlatıyor Son On Yılın Perde Arkası”. (1994), Yazan: Yılmaz Çetiner, *Milliyet*, 7 Kasım 1994, 20.
- XIX. Dönem TBMM Albümü*. (1992), Ankara.
- XVIII. Dönem TBMM Albümü*. (1988), Ankara.
- Özder, F. (2006), *1980 Sonrasında Türkiye’de Muhafazakar Kimliğin Gelişimi ve Siyasal Partiler*, DEÜ S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Safi, İ. (2007), *Türkiye’de Muhafazakar Siyaset ve Yeni Arayışlar*, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Sakallıoğlu, Ü. C. (1996), “Doğru Yol Partisi”, *CDTA*, Cilt: 15, İletişim Yayınları, İstanbul, 1258, 1259.
- Sakallıoğlu, Ü. C. (1996), “1983-1994: Siyasal Parti Topoğrafyası”, *CDTA*, Cilt: 15, İletişim Yayınları, İstanbul, 1251.
- Sarıer, İ. (1999), “Zaferden Hezimete”, *Sabah*, 23 Nisan 1999, 21.
- Soysal, İ. (1985), “12 Eylül Sonrasının Başlıca Partileri”, *CDTA*, Cilt: 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2135.
- Süter, Ş. (2004), *Merkez Sağda Tapu Kavgası*, Maviyağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Tosun, T., Tosun, G. (1996), “Parlamentar Demokrasiden Parlamentar Bürokrasiye Geçişin Öyküsü”, *Sosyal Demokrat Değişim*, Temmuz-Ağustos 1996, 32-34.
- Tosun, T. (1999), *Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Turgut, H. (1992), *Demirel’in Dünyası*, Cilt: 1, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul.
- Turgut Özal ile yapılan röportaj. (1986), *Nokta*, 31 Ağustos 1986, Yıl: 4, 34, 22.
- Yayla, A. (2005), “Özal, Özal Reformları ve Liberalizm”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Liberalizm*, Cilt: 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 587.
- Yetim, Y. (2000), *Doğru Yol Partisi’nde Parti İçi Demokrasi*, Gazi Üniversitesi S.B.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- XX. Dönem TBMM Albümü*. (1996), Ankara.
- Zürcher, E. J. (2003), *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Internet

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.liste21 (Erişim tarihi 21.07.2008)

<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=26197> (Erişim tarihi 23.05.2008)

The Comparative Analysis of the Motherland Party and the True Path Party

The appearance of the center right in Turkey is related to the conditions, economic policies and Turkey's social structure after the Second World War. Politically, the center right is accepted as the symbol of belief, way of living and the moral values of Turkish people. The way of center right is the mixture of liberal economic policies and belief, way of living and the moral values of Turkish society. Democrat Party and its successors followed a very similar way. The notion, center right is initially shaped by economic liberalism, religious sensibilities and nationalism. The general characteristics of the center right are pragmatism, giving importance to economic development and following policies paralel to the moral values of the society.

Pursuant to September 12, all the political parties were closed down and bans were imposed on the politicians. In the political process when the political parties were allowed to be established, the Motherland Party established under Turgut Özal's leadership took part in the centre right. The True Path Party was established as a follower of The Democrat Party- Justice Party on June 23, 1983. After political bans were overturned on September 6, 1987, Süleyman Demirel was elected as the leader of the True Path Party. Thus, two major centre right parties took part in Turkish politics for the first time. While the True Path Party stated that they were the followers of the Democrat Party- Justice Party and emphasized on the spirit of 1946, Turgut Özal, the leader of the Motherland Party, expressed that the Motherland Party was a brand new one after 1980. Conservativeness existed as a separate faction in the Motherland Party. There were some conservative-leaning people in the True Path Party. However, these people were not in a special demand as a separate faction and various trends were synthesized.

Besides the conservatism that supports liberalism and democracy, there is also another type of conservatism in Turkey that symbolizes authoritarian policies. In Turkey, its accepted that center right follows a liberal-conservative policy. From the Free Party to Democrat Party and the Justice Party there is a difference between the administrators and the conservative people of the country. The administrators are the sign of Westernisation of the country however the people are strictly tied to the Islamic values.

One of the most important characteristics of the Turkish Conservatism is to keep the traditions, moral and religious values while progressing socio-economically. The only adress of conservatism in Turkey is the parties of the center right; but conservatism has never been the obvious ideology of these parties. After 1980, the Motherland Party tried to unite 4 tendencies under conservatism. True Path Party kept the line of conservatism of Democrat Party and the Justice Party, but that was not so obvious as it was in the Motherland Party. There have been serious paradoxes in the rhetoric of these parties because of mixturing liberalism, nationalism and the religious facts.

While the Motherland Party was standing for free market economy, the True Path Party was supporting mixed economy theory. Like its pioneer, the Justice Party, The True Path Party was following an economic policy depending on import and supporting mostly small enterprises while the Motherland Party adopted a global economic policy which is export-driven and for large enterprises. One of the most important differences between the True Path Party and the Motherland Party is the ground they base on. The True Path Party is the continuation of a philosophy which has been going on since 1946. After 1980, the Motherland Party obtained the urban section of this philosophy while the True Path Party had the peasant section of it. Analyzing the results of the elections, it is seen that the True Path Party is more powerful in the rural area and the Motherland Party in the cities.